

SEÇİM AFİŞLERİ İŞİĞİNDA HÜRRİYET PARTİSİ'NİN 1957 GENEL SEÇİMİ KAMPANYASI*

*Kadri UNAT***

Öz: Hürriyet Partisi, Demokrat Parti'den ihraç edilen ve istifa eden milletvekilleri tarafından 19 Aralık 1955'te kurulan bir siyasi partidir. Parti, kurulduktan sonra yurt genelinde örgütlenmeye başlamanın yanı sıra diğer muhalif siyasi partilerle de birleşme yönünde girişimlerde bulunmuştur. Bu süreçte 1957 genel seçimine de katılan Hürriyet Partisi, seçimde beklenen başarıyı elde edememiş ve 24 Kasım 1958 tarihinde kendini feshederek Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmıştır. Hürriyet Partisi, 1957 genel seçiminde propagandanın birçok türünden yararlanmışır. Seçim beyannamesi, broşürler, yurt gezileri ve bu geziler sırasında yapılan mitinglerle salon toplantıları bunların bir kısmıdır. Bu çalışmada Hürriyet Partisi'nin 1957 genel seçimi sırasındaki seçim çalışmalarına değinilerek özellikle seçim afişleri üzerinde durulmuştur. Böylelikle hem Hürriyet Partisi'nin programı, seçim beyannamesi ve afişleri arasındaki paralellikler ve farklılıklar, afişler üzerinden analiz edilmeye hem de dönemin atmosferine ışık tutulmaya çalışılmışır.

Anahtar kelimeler: Demokrat Parti, Hürriyet Partisi, İspatçılar, 1957 Genel Seçimi, Hürriyet Partisi seçim afişleri.

The 1957 General Election Campaign of the “Party of Liberty” Based on Election Posters

Abstract: Deputies who resigned and those who were dismissed from Democratic Party on 19 December 1955 established the Party of Liberty. After its establishment the party while attempting to get organized across the country, it also attempted to merge with other opposition parties. Since the Party of Liberty that participated in the 1957 general election could not show the expected achievement, it abolished itself and merged with Republican Peoples' Party on 24 November 1958. The Party of Liberty took advantage of numerous types of instruments during the general election of 1957, with election statements, various brochures; travel meetings to be only a few. In this study, the election campaign of the party is discussed focusing on the party's election posters/banners during the general election of 1957. Thus the paper sheds light not only on the correspondence and diversity between the party's program, the election statements and the party posters but also on the political atmosphere of the period.

Key words: Democratic Party, Party of Liberty, Demonstrators, The General Election of 1957, the election posters of the Party of Liberty.

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihi: 20.07.2017 - 04.10.2017

** Öğr.Gör.Dr., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, unat@ankara.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0200-8463

Giriş

Demokrasinin bireysel, eşitlikçi ve özgür düşünceyi kapsayacak şekilde ortaya çıkışı 18. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu durum modern orta sınıfların kimlik kazanmasına, devlet mekanizmasının toplumun hizmetine girmesine ve akılcılığın hem topluma hem de dine hâkim olmasına paralel bir gelişmedir (Karpat, 2010, ss. 9-10). 18. yüzyılda iktidarın meşruiyetinin sorgulanarak kaynağın toplumda aranması gerektiğinin işlenmeye başlanması, modern demokratik rejimlerin aynı yüzyıl içinde doğuşunu tetiklemiştir. Siyasi modernleşmenin önemli kırılmalarından biri olarak kabul edilen bu gelişmede üzerinde durulması gereken temel nokta, toplumdaki bütün sosyal grupların siyasete katılmaya ve bu katılımı örgütleyecek kuruluşların ortaya çıkmaya başlamasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında siyasi partilerin siyasetin vazgeçilmez unsurları hâline geldiğini vurgulamak yerinde olacaktır. Çünkü siyasi partiler, bireyleri harekete geçirme işlevlerinin yanı sıra toplum ile devlet arasında aracılık rolü üstlenen, diğer bir deyişle toplumun ihtiyaçlarının çeşitli düzenlemelerle karşılanmasını sağlamaya çalışan kuruluşlar olarak boy göstermeye başlamışlardır. Bu durumun bir sonucu olarak da yeni sayılabilecek tarihlerde siyaset sahnesinde görülmeye başlanmış siyasi partiler, hızlı bir gelişim göstererek yirminci yüzyılın ortalarından itibaren siyasi arenanın temel unsuru ve dinamizmi hâline gelmişlerdir (Kapani, 2010, s. 175).

Seçimler ise demokrasinin uygulanmasını sağlayan en temel uygulamalardan biridir (Heywood, 2013, s. 291). Hem ülkeyi yönetme yetkisinin kaynağı hem de meşruiyetin temelini oluşturan seçim, halkın yönetime katılması ve iradesini ortaya koymasını sağlamaktadır. Millî iradenin teoriden pratiğe geçmesi açısından hayati öneme sahip olan seçim, 19. yüzyılın ortalarından itibaren siyasal bir hak olarak gündeme gelmiş ve her vatandaşın oy kullanma hakkına sahip olması yönünde yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Alkan, 2006, s. 137).

Temsilî demokrasinin yaygınlaşmasından sonra siyasi partilerin sayısının artması ve genel oy hakkının uygulanmaya başlanması gibi gelişmeler, seçim dönemlerine hareketlilik kazandırdığı gibi siyasal iletişimin de önemini artırmıştır. Seçim kampanyalarının tarihi, Antik Yunan devletlerindeki doğrudan demokrasilere kadar uzanmakla birlikte, doğrudan demokrasinin yerini temsilî demokrasiler almaya başlayınca seçim çalışmaları daha çok önem kazanmaya ve seçim kampanyaları planlanmaya başlamıştır (Duman-İpekşen, 2013, s. 119). Seçim kampanyalarında bilgi vermek, ikna etmek ve kamuoyu oluşturmak gibi üç ana amaç mevcuttur. Kampanyalarda yer alan liderler ve siyasi partiler çeşitli iletişim teknikleri ile kendi programlarını anlatıp seçmenin desteğini kazanmaya çalışırlar (Duman-İpekşen, 2013, s. 119). Bu bilgiler ışığında siyasal iletişimin demokrasiyle yakından ilişkili olduğunu söylemek olanaklıdır (Özsoy, 2019, s. 21). Çünkü siyasal iletişim faaliyetleri varlığını devam ettirmek ve siyasal katılımı arttırmak noktasında devreye girdiği gibi

siyasi partiler, hükûmet, baskı/menfaat grupları, sivil toplum kuruluşları ve medya kuruluşları tarafından kamuoyu oluşturmak veya kamuoyunu etkilemek noktalarında da devreye girmektedir (Bektaş, 1996, ss. 97-98).¹ Temsili demokrasilerde, iktidarın ve siyasal sistemin meşruiyetinin genel ve eşit oy ilkesine dayalı özgür seçimlere dayalı olduğu düşünüldüğünde, meşruiyetin anahtarını elinde bulunduran toplumu etkilemeye çalışmak, siyasi aktörler için bir zorunluluk olarak ele alınmaktadır (Topuz, 1991, s. 13).

Seçim propagandası yapılırken dönemin teknik yeterliliklerine bağlı olarak her türlü araçtan yararlanılmaktadır. Broşürler, kitapçıklar, seçim beyannameleri, yurt gezileri, mitingler, siyasi toplantılar, gençlik kolları ile kadın kolları faaliyetleri gibi yöntemlerin yanı sıra basın, radyo, televizyon ve seçim afişleri gibi kitle iletişim araçları propaganda sürecinde kullanılan temel araçlardır (Topuz, 1977, s. 5).²

Konumuz açısından önemli bir yere sahip olan seçim afişleri, seçim dönemlerinin vazgeçilmez propaganda malzemeleri arasında yer almaktadır. Görsel propaganda malzemesi olan afişler genelde büyük boy kâğıtlar üzerine renkli olarak basılan ve seçmeni etkileyeceği düşünülen ifadeleri içerir. Söz konusu ifadeler bazen birtakım karşılaştırmalardan, bazen de birtakım vaatlerden oluşmaktadır. Böylelikle seçmen ülkenin ekonomik, siyasi, sosyal, hukuki vb. konulardaki güncel durumu hakkında bilgilendirilir ve ikna edilmeye çalışılır. Bu açıdan bakıldığında seçim dönemlerinde, en önemli kozlardan birinin afişler olduğu söylenebilir. Çünkü siyasi partiler, bastırdıkları afişleri çeşitli yerlere asarak seçmenlere en kısa ve en net mesajlarını/vaatlerini ifade etmiş olurlar. Türkiye'de demokrasiye geçişle birlikte seçim dönemlerinin en önemli propaganda malzemeleri arasında yer almaya başlayan seçim afişleri, bütün siyasi partiler tarafından etkili bir şekilde kullanılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte siyasal gelişmeler bütün dünyada yeni boyutlar kazanırken, Türkiye de bu sürecin içinde yer almış, çeşitli iç ve dış dinamiklerin etkisiyle demokratikleşme yolunda önemli adımlar atmıştır (Heper, 1974, s. 124; Ahmad, 2007, s. 24; Toker, 1970, s. 19; Uzun, 2012, ss. 101-115). 1946 yılında başlayan demokrasiye geçiş süreci (Goloğlu, 1982, s. 41; Avşar-Kaya, 2012, s. 118), Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950'de iktidara

¹ Kamuoyunun oluşması sürecinde yüz yüze yapılan temaslar, kanaat önderlerinin faaliyetleri ve kitle iletişim araçlarının etkileri önemli bir yer tutmaktadır.

² Seçim dönemlerinde radyo ve televizyon gibi modern teknolojilerin kullanılmaya başlanması 1950'li yıllar itibarıyla bütün ülkelerde seçimlere büyük bir canlılık kazandırmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak da ele alınacağı üzere siyasetçiler önce radyo aracılığıyla seslerini kitlelere duyurmaya başlamışlar, kısa bir süre sonra da televizyon aracılığıyla seçmenler üzerinde daha geniş bir etki yaratmaya çalışmışlardır.

gelmesiyle sonuçlanmıştır. Böylelikle 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi dönemi sona ermiş ve 10 yıl devam edecek olan Demokrat Parti dönemi başlamıştır (Tuncer, 2010, s. 117; Güvenç-Kirmanoglu, 2009, ss. 29-34).

Türkiye’de, gerçek anlamdaki ilk seçim kampanyasının gazete, radyo ve afiş gibi kitle iletişim araçlarının yoğun olarak kullanıldığı 14 Mayıs 1950 genel seçiminde uygulandığı belirtilmektedir (Devran, 2003, ss. 14-15). Zira bu tarihten itibaren, ülkedeki seçim kampanyaları renkli ve çekişmeli geçmiş, 1950’de olduğu gibi 1954 ve 1957 genel seçimlerinde çeşitli propaganda yöntemlerinin yanı sıra seçim afişleri de kampanyaların önemli bir parçası olmuştur.

22 Mayıs 1950’de iktidarı devralan DP’nin muhalefet yıllarındaki demokrasi, liberal ekonomi, insan hakları, grev hakkı ve devrisabık yaratılmayacağı yönündeki söylemlerinin etkisiyle yeni dönem büyük umutlarla başlamıştır. Ancak DP’nin muhalefet yıllarındaki liberal-demokrat vaatlerini ciddiye alan ve iktidardaki gidişatından hayal kırıklığına uğrayan liberal bir muhalefetin varlığından söz etmek gerekir (Bora, 2016, s. 540). Makalenin çıkış noktasını oluşturan söz konusu muhalefet, 1955-1958 yılları arasında faaliyet gösteren ‘Hürriyet Partisi’ şemsiyesi altında birleşmiştir.

Tespit edilebildiği kadarıyla HP’yi doğrudan konu edinen bir kitap, bir kitap bölümü ve üç makale yazılmıştır. Bunların ilki 2005’te Gül Tuba Taşpınar tarafından yazılan “Türk Siyasi Tarihinde Hürriyet Partisi’nin Yeri”; ikincisi, yine 2005’te Burak Özçetin ve Sibel Demirci tarafından yazılan “Hürriyet Partisi” isimli kitap bölümü; üçüncüsü, Diren Çakmak tarafından 2008’de yazılan “Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)” isimli makale ve dördüncüsü, Mustafa Albayrak tarafından 2008’de yazılan “Hürriyet Partisi’nin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri” isimli makedir. HP’yi konu edinen yegâne kitap ise Diren Çakmak tarafından yazılan ve 2016’da yayımlanan “Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı” isimli kitaptır. Söz konusu beş eserde de HP’nin kuruluşu ve sonrasındaki faaliyetleri incelenmiş olup kuşkusuz alana önemli katkılarda bulunulmuştur. Bu nedenle elinizdeki makale HP’nin kuruluşu ve sonrasındaki faaliyetleriyle ilgili olarak söz konusu incelemelerden önemli oranda yararlanmıştı. Ancak yukarıda aktarılan kitap ve makalelerde partinin seçim çalışmalarına çok az değinilmiştir. Buradan hareketle makale, HP’nin kuruluşu veya sonrasındaki faaliyetlerine değil 1957 genel seçimi sırasındaki propagandalarına odaklanmaktadır. Makalenin isminden de anlaşılacağı üzere Millî Kütüphane’den temin edilen seçim afişleri ön planda tutulmaya çalışılarak yorumlanmış ama bunun yanı sıra HP’nin programı, seçim beyannamesi, broşürleri ve propaganda sürecindeki diğer seçim çalışmaları da incelenmiştir. Amaç, Türk siyasal yaşamında kısa bir süre de olsa faaliyet gösteren HP’nin 1957 genel seçimi sırasındaki propagandalarını belirlemek, söylemini ortaya

koymak, programla söylem arasındaki paralellikleri varsa farklılıkları tespit etmek ve dönemin atmosferine ışık tutmaktır.

Hürriyet Partisi'nin Kuruluşu

DP'nin iktidara gelmesinin ardından kısa süre içinde iktidar-muhalefet ilişkileri bozulmaya başladığı gibi, parti içi anlaşmazlıklar da yaşanmaya başlamıştır (Zürcher, 2000, s. 321; Ahmad-Ahmad, 1976, s. 70; Birand, 2001, s. 66). Bu anlaşmazlıklardan HP ile bağlantılı olan "61'ler" hareketine değinmek yerinde olacaktır. "61'ler" hareketinin özü DP'li 61 milletvekilinin 10 Mart 1951'de kurulan 'İkinci Menderes Kabinesi' için olumsuz oy kullanmasına dayanmaktadır (Çakmak, 2008, s. 158). 61'ler hareketinin ortaya çıkış sürecine bakıldığında bu hareketin ideolojik bir anlaşmazlıktan öte, parti mensupları arasındaki görev paylaşımı sorunundan kaynaklandığı ifade edilebilir. 61'ler hareketinin konumuzla ilgili önemli kısmı da bu harekete yön veren Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun yıllar sonra HP'nin genel başkanlığını üstlenecek olmasıdır (Burçak, 1998, s. 81).

HP'nin kuruluşunu hızlandıran asıl gelişmeler ise 1954 ve 1955 yıllarında yaşanmıştır. Başlangıcı 1946 yılına dayanan ve DP tarafından 1950 itibarıyla yoğun olarak uygulanmaya başlanan ekonomik alandaki liberalizm, 1950'lerin ilk yarısında olumlu sonuçlar vermiştir. Bu süreçte ülke ekonomisinde önemli bir büyüme yaşandığı gibi tüm toplumsal sınıfların refah düzeyinde de önceki döneme oranla önemli bir iyileşme kaydedilmiştir (Zürcher, 2000, ss. 325-327). Ancak 1950'lerin ikinci yarısı başlarken dış ticaret açığının büyümesi ve hayat pahalılığının artması eleştiri oklarını DP'ye yöneltmiştir (Özçetin-Demirci, 2005, s. 3). DP yönetimi bu olumsuz gelişmeler karşısında, döviz kontrolü uygulamasını başlattığı gibi dış ticaretteki liberal uygulamalardan da vazgeçmiş; programında ve kuruluş esasları arasında yer alan liberalizmi askıya almaya başlamıştır (Cumhuriyet, 22 Eylül 1954).

HP'nin kuruluş sürecinde fitili ateşleyen gelişme Başbakan Menderes'in basın ispat hakkını kaldırmayı öngören yasayı tekrar gündeme getirmesi olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 29, ss. 386-572).³ Menderes'in ispat hakkıyla ilgili teklifinden hemen sonra parti içi muhalefet harekete geçmiş ve DP'li 11 milletvekili, 2 Mayıs 1955'te TBMM'ye verdikleri önergeyle Yargıtay'ın 16 Mart 1949 tarihli "Tevhidi İctihad Kararı"nın kaldırılarak, basına ispat hakkı tanınmasını sağlayacak bir madde eklenmesini istemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Cilt: 11, s. 526). Söz konusu milletvekilleri şunlardır: Raif Aybar, Mustafa Ekinci, Fethi Çelikbaş, Enver Güreli, Kasım Küfrevi, Muhlis Bayramoğlu, Şefik Kâmil Mengü, Seyfi Kurtbek, Ekrem Alican, Turan Güneş, İbrahim Öktem. Daha sonra "İspatçılar" olarak isimlendirilecek olan bu milletvekillerine göre basın ve basın mensuplarına ispat hakkı tanınmadığı sürece bakan, yargıç ve bürokratlar kuşku altında kalacaklardı. Dikkatlerin DP yönetimine çevrildiği bu süreçte muhalif milletvekillerine yeni katılımlar olmuş; Ekrem Hayri Ürgüplü, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve Sabahattin Çıracıoğlu da gruba katıldığını ilan etmiştir. Başbakan Menderes, muhalif milletvekillerine karşı sert bir tavır takınırken muhalif milletvekilleri, araya bazı DP'li milletvekillerinin girmesine rağmen önergelerini geri çekmemişlerdir (Albayrak, 2008, s. 351). Bütün bu gelişmelerden sonra DP Haysiyet Divanı, 15 Ekim 1955 tarihinde muhaliflerin dokuzunu ihraç etmiş, diğer milletvekilleri hakkında da soruşturmanın derinleştirilmesi kararlaştırılmıştır. İhraç edilen milletvekilleri; Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ, Sabahattin Çıracıoğlu, Zeyyat Ebuzziya, Behçet Kayaalp, Muzaffer Timur, İsmail H. Akyüz, Safaeddin Karanakçı ve Ragıp Karaosmanoğlu'dur (Cumhuriyet, 16, 18 Ekim 1955). Bu gelişme üzerine Ekrem Alican, Enver Güreli, Fethi Çelikbaş, İbrahim Öktem, Kasım Küfrevi, Muhlis Bayramoğlu, Mustafa Ekinci, Raif Aybar, Şeref Kamil Mengü ile Turan Güneş DP'den istifa etmiş ve yeni katılımlarla birlikte muhaliflerin sayısı 19'a yükselmiştir (Dağcı, 2005, s. 21). Toplam muhalif sayısının 19'a çıkmasından dolayı söz konusu milletvekilleri "İspatçılar"ın yanı sıra "19'lar" olarak da anılmaktadır.

Bu gelişme itibarıyla hazırlık çalışmalarına hız veren "İspatçılar", nizamname ve programı tamamladıktan sonra 19 Aralık 1955'te HP'yi resmen kurmuşlardır (Ulus, 20 Aralık 1955). İlk etapta Ekrem Hayri Ürgüplü HP Genel Başkanlığına seçilmiş, ancak sağlık sorunları dolayısıyla bu görevi kabul etmemiştir. Bunun üzerine yeni bir oylama yapılmış ve HP'nin Genel Başkanlığına Fevzi Lütfü

³ Burada ispat hakkının tekrar gündeme getirilmiş olmasından kasıt; 9 Mart 1954'te TBMM tarafından onaylanarak 17 Mart 1954'te yürürlüğe giren "Neşir Yoluyla veya Radyo Yoluyla İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun" isimli düzenlemedir.

Karaosmanoğlu (Demirel, 2005, ss. 349-354),⁴ ikinci başkanlığına Enver Güreli, genel sekreterliğine de İbrahim Öktem seçilmiştir (Baban, 1970, s. 337).

HP'nin nizamnamesi 81, programı ise 117 maddeden oluşmuştur. Büyük oranda demokrasi ve liberalizm vurgusu içeren program, Türkiye'nin siyasi mekanizmasında önemli değişiklikler öngörmüştür. Seçmen yaşının 18'e düşürülmesi, milletvekili sayısının azaltılması, iki meclisli sisteme geçilmesi, cumhurbaşkanının mutlaka tarafsız olması ve iki defadan fazla seçilememesi, siyasi partiler kanununun oluşturulması, nispi temsil sisteminin kabulü, Anayasa Mahkemesi'nin kurulması, üniversitelerin özerk bir yapıya kavuşturulması, basının etki ve baskı altına alınmaması, dolayısıyla da özgür olması, radyonun özerk bir kamu kuruluşuna dönüştürülmesi, sendikaların kurulmasına izin verilmesi, insan haklarının en geniş şekilde uygulanması ve antidemokratik mevzuatın değiştirilmesi, mahkemelerin bağımsızlığının sağlanması ve hâkimlerin terfi, tayin ve emeklilik işlemlerinin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için bir Yüksek Hâkimler Şûrası'nın oluşturulması gerektiği gibi maddelere yer verilmiştir (Hürriyet Partisi, 1956, ss. 67-72).

Ekonomik yapıyla ilgili olarak da önemli noktalara temas edilen programda, Türkiye'de liberal ekonomi politikasının uygulanmasını öngören maddelere yer verilmiştir (Hürriyet Partisi, 1956, s. 85).⁵ Ekonomik yapıyı düzenleyecek bir "İktisadi Araştırma ve Koordinasyon Enstitüsü"nü kurulmasını öngören programa göre; Türk lirasının değerinin korunması, refahın ve güçlü bir maliyenin temeli olarak ele alınırken, Merkez Bankası'nın özerk bir yapıya kavuşturulması, vergi sisteminde adaletin sağlanması, enflasyonun önüne geçilmesi, ithalat-ihracat dengesinin sağlanması, sanayi alanında yapılacak

⁴ Ege Bölgesi'nin köklü ailelerinden birine mensup olan Karaosmanoğlu 1900 yılında Manisa'da doğmuştur. İstanbul Halkalı Yüksek Ziraat Enstitüsünde okuyan Karaosmanoğlu, tek parti döneminde birtakım basın yayın organlarında çeşitli yazılar yazmış ve CHP'den milletvekilliği yapmıştır. Ancak çok partili siyasi yaşama geçişle birlikte DP'nin kurucuları arasında yer almış ve DP'nin 14 Mayıs 1950 genel seçimiyle iktidara gelmesinden sonra, önce Devlet sonra da İçişleri Bakanlığı yapmış fakat 1955 yılında DP'den istifa etmiş ve Hürriyet Partisi'nin Genel Başkanlığını üstlenmiştir. 1958 yılında CHP'ye geçen Karaosmanoğlu, 27 Mayıs askerî müdahalesinden sonra 1961 Anayasası'nı hazırlamakla görevlendirilen Kurucu Meclis'te CHP temsilcisi olarak görev yapmış ve 1961 genel seçiminde Manisa'dan CHP milletvekili olarak seçilmiştir. Ancak daha sonra partisinden ve milletvekilliğinden istifa etmiş ve Manisa'ya yerleşmiştir. Uzun bir süre siyasetle ilgilenmeyen Karaosmanoğlu, 1978 yılında hayatını kaybetmiştir.

⁵ Programın "İktisadi Siyaset" başlıklı kısmında liberalizmi ön plana çıkaran ekonomik yapı şu şekilde ifade edilmiştir: "Partimiz iktisad siyasetinde; hususi mülkiyete dayanan, ferdin iktisadi hürriyetlerini koruyan, hususi teşebbüsü esas tutan, Devlet'in rehberliğini tanıyan ve içtimai adaleti gaye edinen bir nizamı şart koyar."

yatırımların önünü kesen vergilerin kaldırılması ve böylece sanayinin geliştirilmesi, tarım ile hayvancılığı geliştirmek için uygun ortam sağlanmasının yanı sıra toprağı olmayan köylülere toprak dağıtılması ve işçilere grev hakkı tanınması öngörülmüştür (Hürriyet Partisi, 1956, ss. 85-97).

HP, programından hareketle yorumlanacak olursa; Batı'da uygulanmakta olan demokrasi anlayışına uygun bir çalışma hukukunu benimsemeyen, liberal ekonomi anlayışına sahip ve sosyal devlet ile sosyal adalet vurgusu yapan bir siyasi parti olarak değerlendirilebilir (Albayrak, 2008, s. 363).⁶ Parti, kurulduğu andan itibaren Türkiye genelinde örgütlenmeye çalışmanın yanı sıra DP ile siyasal mücadeleye girmiş ve ülkede bir rejim buhranı olduğunu kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır (Çakmak, 2008, s. 172). Kurulduktan sonra aydınların – özellikle Forum yazarlarının- (Ertan, 1998, ss. 145-149) desteğini alan parti, Meclis dışındaki örgütlenmeyi düzenlerken Meclis içindeki yapılanmasını da gerçekleştirmeye çalışmış ve önemli derecede yol kat etmiştir. Çünkü 19 milletvekiliyle yola çıkan “İspatçılar”, yeni katılımlarla birlikte 32 milletvekiline ulaşmış ve ana muhalefet partisi konumuna gelmiştir (Özçetin-Demirci, 2005, s. 7).⁷

6-7 Eylül Olayları, ispat hakkı ve bazı bakanlar hakkındaki yolsuzluk iddiaları gibi gelişmeler basının ve muhalefet partilerinin de tepkisini çektiği bir siyasi ortamda iktidara yönelik eleştiriler sertleşmiş, iktidar da buna karşılık olarak muhalif kesimleri kısıtlayıcı birtakım yeni önlemler almaya başlamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 12, ss. 520-564).⁸ Bu durumun bir sonucu olarak muhalif partiler arasında DP iktidarına karşı birlikte hareket etme fikri ortaya atılmış ve ortak bir cephe oluşturularak, DP'nin iktidardan uzaklaştırılması hedeflenmiştir (Ulus, 14 Nisan, 9 Temmuz 1956; Erer, 1965, s. 274; Toker, 1991, ss. 208-214). Muhalif partiler arasında gerçekleşen görüşmelerden sonra da üç parti arasında 4 Eylül 1957'de bir taahhütname imzalanmıştır (Cumhuriyet, 5 Eylül 1957). Böylelikle CMP, CHP ve HP; DP'ye karşı “Güç Birliği” ismi altında iş birliği yapmayı resmileştirmişlerdir. Ancak

⁶ Mustafa Albayrak, Hürriyet Partisi'nin ekonomiyle ilgili yaklaşımını ‘karma ekonomi’ olarak değerlendirmektedir.

⁷ Özçetin-Demirci, *agm.*, s. 7.

⁸ DP'nin 1956 yılında partiler arası ilişkileri çıkmaza sokan antidemokratik uygulamalarının ilki, 27 Haziran'da TBMM'de görüşülerek kabul edilen “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”dur. Büyük tartışmalara ve muhalif milletvekillerinin Meclis'i terk etmesine neden olan kanuna göre; siyasi partilerin seçim dönemleri haricinde açık hava toplantıları ve gösteri yürüyüşleri yapmalarının yasaklanmasının yanı sıra suç sayılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması için hedef gözetilmeksizin kolluk güçleri tarafından ateş edilmesi de hükme bağlanmıştır. Toplanma hakkını büyük ölçüde kısıtlayan bu Kanun, muhalefetin büyük tepkisini çekmiş ve muhalif partiler 11 Temmuz'a kadar Meclis toplantılarını boykot etmiştir.

DP iş birliğini önlemek amacıyla Seçim Kanunu'nun 35 ve 109. maddelerini değiştirerek, kanuna bir de geçici madde ekleyen bir tasarıyı, 11 Eylül 1957'de Meclis'e sunmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 20, ss. 685-737, 1-7; Resmî Gazete, 13 Eylül 1957).⁹ Tasarı, muhalefetin tepkisine rağmen aynı gün yasalашırken genel seçimin de erkene alınarak Ekim ayında yapılması kararlaştırılmıştır (Ulus, 12 Eylül 1957). Böylece Eylül 1958'de yapılması gereken genel seçim bir yıl öne alınmış ve 27 Ekim 1957 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştır (Resmî Gazete, 19 Eylül 1957). Bu arada seçim propagandasının da 9 Ekim'de başlaması öngörülmüştür. Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikler nedeniyle de muhalif partiler arasındaki iş birliğinin gerçekleşemeyeceği anlaşılmış ve her bir siyasi parti tek başına seçime katılmak durumunda kalmıştır.

1957 Genel Seçimi ve Hürriyet Partisi'nin Seçim Propagandaları

Erken seçim kararının Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla seçim hazırlıkları da hızlanmıştır. Kısa süre içinde seçmen kütükleri yeniden düzenlenmek üzere askıya çıkarılmış ve Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin belirlenmesi ile seçmen kartlarının basımı gibi idari hazırlıklara da başlanmıştır (Cumhuriyet, 20, 25 Eylül 1957; Zafer, 14, 18 Eylül 1957). CHP, CMP, DP ve HP'nin katıldığı 1957 genel seçimi oldukça gergin bir ortamda gerçekleştirmiştir. Siyasi partiler seçim sürecinde seçim beyannameleri ve çeşitli broşürler yayımlamanın yanı sıra yurt gezilerine çıkarak, mitingler-siyasi toplantılar düzenlemiş ve basından

⁹ Tasarı dört maddeden oluşmaktadır: 35. maddenin ilk fıkrasında değişiklik yapılmasını öngören ilk maddeye göre, seçime katılan siyasi partiler, örgüt kurdukları il ve ilçelerde seçime katılmak ve o seçim çevresinin seçeceği milletvekili sayısı kadar aday göstermek zorunda olup, buna uymayan siyasi partiler bütün seçim çevrelerinde seçime katılma haklarını kaybedecektir. Tasarının ikinci maddesi ise 35. maddenin üçüncü fıkrasına değişiklik getirmiştir. Buna göre de herhangi bir siyasi partiye adaylık için başvurmuş olan kimselerin, hiçbir seçim çevresinde bağımsız aday olamayacağı gibi başka bir siyasi parti tarafından da aday gösterilemeyeceği kararlaştırılmıştır. 35. maddeye eklenen üçüncü maddeye göre ise seçimin zamanında yapılması hâlinde seçim tarihinden en az altı ay veya erken seçim kararı alınması hâlinde seçim kararının alınmasından iki ay önce üyesi buldukları siyasi partilerden ayrılanların, başka bir siyasi partiden aday gösterilmesini yasaklamıştır. Bu hüküm son dönemde DP'den istifa ederek Hürriyet Partisi'ne katılan veya bağımsız kalan Fuat Köprülü gibi siyasetçilerin herhangi bir siyasi partiden aday gösterilmesini engellemeyi hedeflemiştir. Ayrıca bu madde ile bir siyasi partinin üyesi olan herhangi bir kişinin, muvafakati alınsa bile, başka bir partiden aday gösterilmesi de yasaklanmıştır. Tasarının dördüncü maddesi ise Seçim Kanunu'nun 109. maddesine kritik bir değişiklik getirmiştir. Buna göre, seçime katılan siyasi partiler tarafından gösterilen veya bağımsız adaylardan ya da yalnız bağımsız adaylardan oluşturularak herhangi bir şekilde çoğaltılmış olan oy pusulalarının geçersiz sayılacağı kararlaştırılmıştır.

yararlanmışlardır. Ancak radyo, önceki seçimlerin aksine muhalif siyasi partiler tarafından kullanılmamış; böylece iktidar, muhalefeti dönemin en önemli kitle iletişim araçlarının birinden mahrum bırakarak, bundan sadece kendisi yararlanmışır (Aldıkaçtı, 1959, s. 18).¹⁰ Zira bu durum ilerde de görüleceği üzere HP tarafından DP'ye karşı kullanılmış ve çeşitli platformlarda seçmenlerle paylaşılmıştır. Seçim afişleri ise propaganda sürecinin en önemli materyalleri arasında yer almış ve bütün siyasi partiler dikkat çekici afişler kullanmışlardır.

Siyasi partiler aday listelerini 7 Ekim'de Yüksek Seçim Kurulu'na teslim etmiş ve seçim propagandası yurt genelinde yoğunlaşmaya başlamıştır (Ulus, 8-9 Ekim 1957; Vatan, 8 Ekim 1957). Seçim propagandası resmî olarak 9 Ekim günü başlamasına rağmen iktidar partisi seçim beyannamesi yayımlamamış, HP ise seçim beyannamesini yaklaşık olarak on günlük bir gecikmeyle 18 Ekim'de yayımlamıştır (Ulus, 11 Ekim 1957). Genel Başkan Karaosmanoğlu'nun parti merkezinde yaptığı basın toplantısında kamuoyuyla paylaşılan beyannamede HP'nin vaatleri özetle şu şekildedir:

- Seçim Kanunu değiştirilerek nispi temsil sistemine geçilecek.
- Anayasada birtakım değişiklikler yapılarak özgürlükler güvence altına alınacak.
- Milletvekilleri için mal beyanında bulunma zorunluluğu getirilecek.
- İki meclisli parlamenter sisteme geçilecek.
- Anayasa Mahkemesi kurulacak.
- Üniversitelerin özerkliği sağlanacak.
- Basın üzerindeki baskılar sona erdirilecek.
- Dengeli ve istikrarlı bir ekonomik ve mali yapı kurulacak.
- Tarafsız bir idare mekanizması kurularak, bütün vatandaşlara eşit miktarda hizmet verilecek.
- İşçilere grev hakkı tanınacak (Vatan, 19 Ekim 1957).

¹⁰ Radyonun muhalif siyasi partiler tarafından seçim propagandası amacıyla kullanılmaması, iktidar ile muhalefet arasındaki en önemli eşitsizlikten biri olmuştur. Bu durum Demokrat Parti'nin 30 Haziran 1954 tarihinde Seçim Kanunu'nda yapılan düzenlemeye dayanmaktadır. Buna göre; normalde oy verme gününden önceki on gün sabahından üçüncü gün sabahına kadar devam eden radyolarda propaganda yapma hakkı kaldırılmış, ancak devlet ve hükümet işlerinde görevli olanların, yaptıkları işler hakkında yapacakları radyo konuşmalarının propaganda olarak değerlendirilmeyeceği karara bağlanmıştır. Dolayısıyla bu değişiklik, propaganda sürecinde iktidar partisine diğer partilere göre oldukça avantaj sağlamıştır.

Böylelikle HP, programında detaylı olarak yer verdiği vaatlerine seçim beyannamesinde de özet olarak yer vermiştir. Seçim beyannamesinin yanı sıra çeşitli broşürler de yayımlayan parti, bu görüşlerini tekrar dile getirmiş ve seçmenin desteğini kazanmaya çalışmıştır. Söz konusu broşürlerdeki ana temalar şunlardır:

- “Görüşümüz”
- “Hürriyet ve Refah Yolu”
- “Hürriyetçi Ne Diyor”
- “Daha İyi Bir İdare Cihazı için İçtimai Adaletle Doğru”
- “İlerlemeye Açılış” (Vatan, 16 Ekim 1957)

HP'nin yurt gezileri ve bu geziler sırasında gerçekleştirdiği mitingler ile kapalı salon toplantıları da seçim propagandasının ayaklarından birini oluşturmuştur. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Turan Güneş, Cihad Baban, Muammer Aksoy, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Muhlis Ete ve Münci Kapani gibi partinin önde gelen isimleri çeşitli il ve ilçelerde seçmenlerle bir araya gelmiş ve onlara hitap etmiştir.

HP'nin ilk mitingi 8 Ekim'de İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda yapılırken parti adına seçmenlere hitap edenler; hayat pahalılığı, radyonun sadece iktidar tarafından kullanılıyor olması ve DP'nin otoriterleşmesi konuları üzerinde durmuşlardır (Vatan, 9 Ekim 1957).¹¹ Mitingde dikkat çeken noktalardan biri de seçmenlerin ellerinde bulunan dövizler olmuştur. HP'nin söylemini yansıtan dövizlerin bir kısmı şu şekildedir:

- “Basın hürriyetini boğazlayanlar, sandıkta yalnız günahlarını bulacaklar!”
- “Bu millete sağ gösterip sol vurdunuz. Millet vurursa sizin gibi değil tam vurur!”
- “Nalını mıhsız, samanını bağısız, hastayı ilaçsız, talebeyi kitapsız, şehirliyi meskensiz bırakanlara artık yeter!”
- “Radyolarda yalnız onların sesi, üzülüyoruz, kuru lafa karnımız tok”
- “Demirkırat Tökezledi!” (Vatan, 8 Ekim 1957)

Sultanahmet mitingini takiben çeşitli yerlerde de mitingler ve kapalı salon toplantıları yapılmaya devam edilirken (Vatan, 10, 11, 13 Ekim 1957),¹² Genel Başkan Karaosmanoğlu'nun ilk durağı İzmir olmuş ve seçim propagandasını

¹¹ Söz konusu mitingde HP adına Cihad Baban, Muhlis Ete, Mazlum İskora ve Avni Erakalın gibi isimler seçmenlere hitap etmiştir. Dikkat çeken konulardan biri de mitinge katılanların çoğunun üniversiteli öğrenciler olmasıdır.

¹² Kandra Mitingi (9 Ekim), Çubuk Mitingi (10 Ekim), Üsküdar Mitingi (12 Ekim)

buradan başlatmıştır. İzmir’de miting yapmayan Karaosmanoğlu, parti merkezinde bir basın toplantısı düzenlemiş ve şu noktalara temas etmiştir:

- Demokrat Parti gün geçtikçe otoriterleşmektedir.
- Demokrasi vaadiyle Türk milletinden oy alarak iktidara gelen Demokrat Parti artık demokrasiyi inkâr eden bir iktidara dönüşmüştür.
- Seçmenler, kendilerine hizmet vaat eden ve en güçlü olduğunu düşündükleri muhalif partilerden birine oy vermelidir. “İktidara rey verme!”
- Hürriyet Partisi, memleketin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik krizleri üstesinden gelmek için zaruri istikrar önlemlerini alacak, seçim güvenliğini sağlayacak, seçim kanununu programı dâhilinde düzenleyecek ve nispi temsil sistemini ekledikten sonra yeniden seçim kararı olacaktır.

Karaosmanoğlu, İzmir’in ardından Manisa, Kırkağaç ve Balıkesir’e gittikten sonra İstanbul’a geçmiştir. Propaganda çalışmalarına burada devam eden Karaosmanoğlu, HP’nin ilk büyük mitingini Taksim’de yapmıştır (Vatan, 17 Ekim 1957). Mitingde Genel Başkan Karaosmanoğlu’nun yanı sıra Hamdullah Suphi Tanrıöver, Feridun Ergin, Turan Güneş, Münci Kapani ve Muammer Aksoy gibi partinin bütün önde gelen isimleri seçmenlere hitap etmiştir. Hatiplerin konuşmaları parti programı ve seçim beyannamesine paralel bir içeriğe sahip olmakla birlikte (Vatan, 17 Ekim 1957),¹³ seçmenlerin taşıdıkları dövizler dikkat çekicidir:

- “En Kuvvetli Liste; Hürriyet Partisi Listesi”
- “DP giderse; Hürriyet gelir, Bolluk Gelir, Refah Gelir”
- “Kâğıt; İktidarı Övene Tonla, Övmeyene Gramla” (Vatan, 17 Ekim 1957).

İstanbul durağından sonra yine Ege Bölgesi’ne giden Karaosmanoğlu ve partinin önde gelen isimleri propaganda faaliyetlerini burada sürdürmüşlerdir. Manisa’da 19 Ekim’de yaptığı mitingden sonra İzmir’e geçen Genel Başkan, buradan da Balıkesir’e gitmiş ve HP’nin mitinginde DP kurucularından Fuat

¹³ Karaosmanoğlu; Türkiye’yi demokratikleştirme vaadiyle iktidara gelen Demokrat Parti’nin bu vaadine sadık kalmadığı için iktidardan uzaklaştırılması gerektiğini ifade ederek, seçimi kazanmaları durumunda insani bir yönetim kurup vatandaşlar arasında herhangi bir ayırım yapmayacaklarını belirtmiştir. Diğer konuşmacılardan Hamdullah Suphi hürriyet ve demokrasi; Feridun Ergin ekonomik kriz ve refah seviyesinin düşük olması; Münci Kapani basın özgürlüğü ve üniversitelerin özerkliği; Emrullah Nutku hayat pahalılığı; Turan Güneş ise şeflik sistemi ve otoriterleşme üzerinde durarak Demokrat Parti liderlerini şeflik sistemini yeniden kurmakla suçlamıştır.

Köprülü ile birlikte seçmenlere hitap etmiştir (Cumhuriyet, 23 Ekim 1957; Vatan, 20, 23 Ekim 1957).¹⁴

Bu bilgiler çerçevesinde HP'nin miting ve kapalı salon toplantıları çerçevesindeki propaganda çalışmalarını değerlendirmek gerekirse, parti programına ve seçim beyannamesine paralel bir söylemin mitinglerde de dile getirildiğini belirtmek yerinde olacaktır. Ancak HP'nin miting ve toplantı sayısı açısından diğer partilere, özellikle DP ve CHP'ye göre geride kaldığını da vurgulamak gerekir. Bu eksiklik partinin yeni kurulmuş olması ve yeterli oranda örgütlenemediğine bağlanabileceği gibi erken seçim kararı alınmasının, partinin propaganda programı yapmasına fırsat vermediği şeklinde de yorumlanabilir. Ayrıca HP'nin diğer siyasi partilere göre ekonomik açıdan zayıf olması da söz konusu etkenlerden biri olarak ele alınabilir. Oysa mitingler ve kapalı toplantılar siyasi partilerin topluma bir araya gelmesini, arada bağ kurulmasını sağlayan en önemli araçlardan biridir. Dolayısıyla bu eksiklik, iddialı bir şekilde ve uygun bir ortamda kurulan HP'nin, çalışmanın sonunda da görüleceği üzere, beklentilerin altında bir oy oranına ulaşmasındaki etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Hürriyet Partisi'nin Seçim Afişleri

Afişler 1957 genel seçiminin en önemli propaganda materyalleri arasında yer almış ve bütün siyasi partiler afişlerden yararlanmışlardır. Farklı formatlarda hazırlanan afişlerin yegâne ortak yanı, hiçbirinde resim kullanılmamış olmasıdır. Çünkü DP, daha önce etkili bir şekilde kullandığı ve olumlu sonuçlar aldığı resimli afişleri 1954 genel seçimi öncesinde yasaklamıştır. Böylelikle iktidar partisi “Yeter Söz Milletindir!” afişindeki el gibi seçmen üzerinde büyük etkide bulunabilecek bir afişle karşılaşmanın önüne geçmiştir (Alkan, 2015, s. 104). Dolayısıyla 1957 genel seçimi afişlerinde sloganlara, parti isimlerine ve amblemlere yer verilmiş ancak herhangi bir resim kullanılmamıştır.

Tespit edilebildiği kadarıyla HP 1957 genel seçiminde 14 farklı seçim afişi kullanmıştır. Bunların biri “İspat Hakkı” ile biri “6-7 Eylül Olayları” ile biri “Grev Hakkı” ile ikisi DP'nin antidemokratik uygulamalarıyla, ikisi köylü vatandaşlarla, yedisi ise ekonomik sorunlarla ilgilidir.

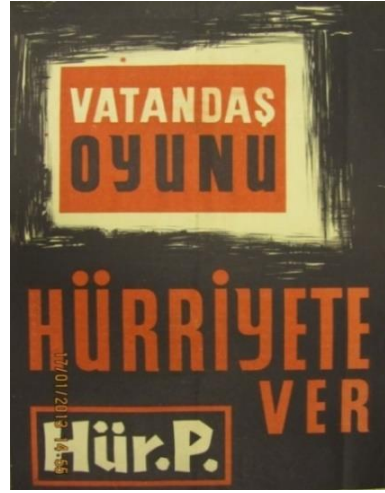
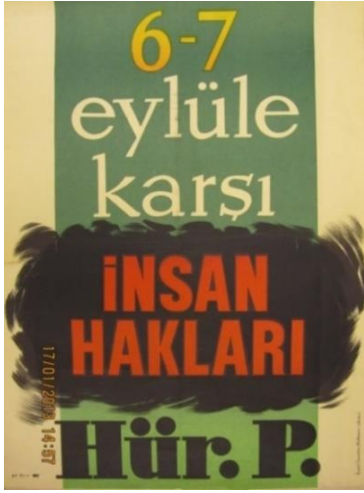
Kurulduğu günden itibaren “İspat Hakkı” ile özdeşleşen ve bu konuyu seçim propagandasında sıkça dile getiren HP, basın ve basın mensuplarına ispat hakkı tanınması gerektiğini afişlerinden birine de yansıtmıştır.

¹⁴ Seçimler öncesinde Hürriyet Partisi'ni desteklemeye başlayan Fuat Köprülü iktidara ağır eleştirilerde bulunmuş ve düşüncelerini Balıkesir mitinginde şu şekilde ifade etmiştir: “Bu seçim mücadelesi, tek parti, tek şef sistemini canlandırmak isteyen bir adama karşı koca bir milletin mücadelesidir.”

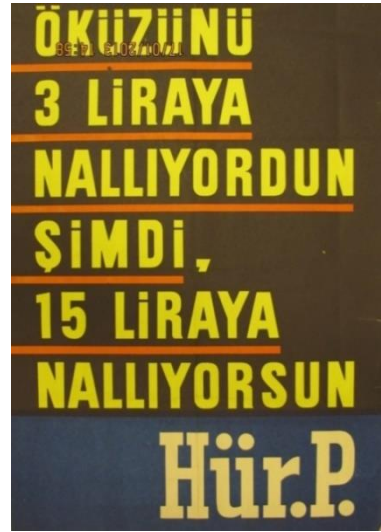
“Hırsızla uğursuzun belâsı ispat hakkıdır!” şeklindeki afişte yan tarafta da görüldüğü üzere ağırlıklı olarak siyah zemin kullanılırken, “İspat Hakkı” ifadesi koyu sarı ile vurgulanmış ve dikkatler sloganın bu kısmına yöneltilmiştir. Zeminde siyahın, “İspat Hakkı” ifadesinde de koyu sarının tercih edilmesi kuşkusuz rastlantı değildir. İki zıt renk kullanılarak bütün dikkatler “İspat Hakkı” ifadesine çekilmeye çalışılmış, daha doğrusu seçmene bu mesaj aktarılacak istenmiştir. Buradan hareketle afişin odak noktasının “İspat Hakkı” olduğu, dolayısıyla da DP’nin otoriter bir uygulamasının eleştirisi olduğu savunulabilir. Ayrıca HP bu afişle, iktidara gelmesi durumunda kaybolmakta olan demokratik düzeni tekrar kuracağı mesajını vermeye çalışmıştır denebilir.

HP’nin liderleri, hem partiyi kurmadan önce hem de kurduktan sonra en çok DP’nin otoriterleşmekte olduğunu vurgulamaya çalışmış ve bu konuyla ilgili kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Farklı platformlarda bunu dile getiren parti kurucuları, yukarıda da aktarıldığı üzere DP’den ayrılma nedeni olarak Adnan Menderes’i işaret etmişler ve böyle bir ortamda DP çatısı altında siyaset yapamayacaklarını ifade etmişlerdi. DP’de hem parti içi demokrasinin yerini lider oligarşisine bıraktığını ifade etmişler hem de iktidar partisinin demokrasiyi temel alan programına sadık kalmadığını sürekli dile getirmişlerdir. “**Adı demokrat, bayrağı istibdat, korkusu hakikat, sonu milletten TOKAT!**” söylemi propaganda sürecinin öne çıkan sloganlarından biriydi. Sloganı içeren afiş de bu konuya ve yine ispat hakkına işaret etmektedir. Bir önceki afişte olduğu gibi yine siyah zemin üzerine koyu sarının tercih edilmesi zıt renklerden yararlanma çabası olarak değerlendirilebilir.

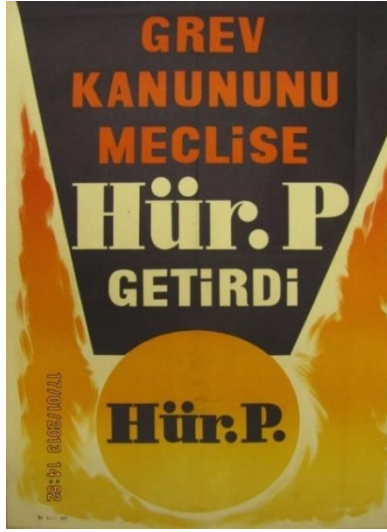
HP'nin en dikkat çeken afişi kuşkusuz 6-7 Eylül Olayları ile ilgili olanıdır: **“6-7 Eylül'e Karşı İNSAN HAKLARI”** sloganını içeren afişin karartılmış bölgesinde büyük harflerle ve kırmızıyla vurgulanan “insan hakları” ibaresi, Türk siyasal yapısına yeni bir kavram kazandırmıştır. Demokrasi, hürriyet, özgürlük gibi kavramların sıkça kullanıldığı Türkiye’de ilk defa bir afişte “insan hakları” da yer almıştır (Alkan, 2015, s. 107). HP bu afişle Rum vatandaşların dikkatini çekmeye, kendi iktidarında bu tür sıkıntıların yaşanmayacağı vaadini aktarmaya ve böylelikle oylarını kazanmaya çalışmıştır. Dahası HP, 6-7 Eylül Olayları üzerinden bütün seçmenlere insan haklarının gerekliliği ve bunun kendi iktidarıyla gerçekleşeceği mesajını iletmıştır. Ancak Türk dış politikasında Kıbrıs meselesinin temel gündem maddesi olduğu ve Yunanistan’dan ENOSİS seslerinin yükseldiği bir ortamda, HP’nin bu şekilde bir afiş kullanması önemli bir risk de taşımıştır denebilir. Çünkü Türk kamuoyu bu sırada, Kıbrıs’ın Türkiye’ye katılması ve Kıbrıs’ta yaşayan Türklerin yalnız bırakılmaması gerektiğini savunmaktadır.

DP’nin antidemokratik uygulamalarına karşı demokratik ve insani bir yönetim vaadinde bulunan HP, bunu afişlerinden birine de yansıtmıştır: **“Vatandaş Oyunu Hürriyete Ver”** şeklindeki afişte parti, kendi isminden yola çıkarak ülkeyi demokratikleştirme vaadini sloganlaştırmış ve seçmenden kendisine oy vermesini talep etmiştir. Karartılmış zemin üzerine kırmızı renkte ve büyük puntolarla “hürriyet” ifadesine yer verilmesi, hürriyetin ön plana çıkarılmak istenmesiyle bağlantılıdır. Böylelikle DP’nin ülkeyi karartan antidemokratik uygulamalarının HP ile sona ereceği düşüncesi ileri sürülmüştür.

Köylü vatandaşlar da HP'nin 1957 genel seçimi öncesinde kazanmaya çalıştığı kitlelerden biri olmuştur. 1950-1954 arasında zenginleşen fakat 1954'ten sonra refah seviyesi düşmeye başlayan, dolayısıyla da toplumun diğer kesimleri gibi çeşitli sıkıntılar yaşamaya başlayan köylü vatandaşlar ile DP arasındaki bağ zayıflamaya başlamıştır. HP de yan taraftaki afişle DP gibi popülist bir yaklaşım sergilemeyeceği ve köye, köylüye oy için değil onlara hizmet etmek için gideceği mesajını vermeye çalışmıştır. Turuncu zemin üzerine, "**Köye oy için değil millet için gideceğiz**" sloganını içeren afiş bunun bir yansımasıdır. HP böylelikle DP'den kopma noktasına gelen kırsal kesimin desteğini ve oyunu kazanmaya çalışmıştır. HP'nin bu afişi, diğer afişlerine göre daha sade olmakla birlikte zeminde kullanılan turuncu rengin hedef kitlenin dikkatini çekmek amacıyla tercih edildiği düşünülebilir.

"**Öküzünü 3 Liraya Nallıyordun Şimdi, 15 Liraya Nallıyorsun**" tespitini ve sloganını içeren afiş ise iki yönlüdür. Afiş, bir yandan hayat pahalılığının somut bir boyutunu, diğer yandan bunun çiftçilere yansıma oranını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla afiş, kuruluşundan itibaren önemle üzerinde durduğu ekonomik krizi ve hayat pahalılığını vurgulamayı hedeflemiştir. Ayrıca HP bu afişle, DP'nin tarım politikasının başarılı olmadığı ve çiftçilerin mağdur olduğu mesajını vermeye çalışmıştır. Afişte yine siyah zemin ve büyük puntolarla sarı slogan tercih edilmiştir.

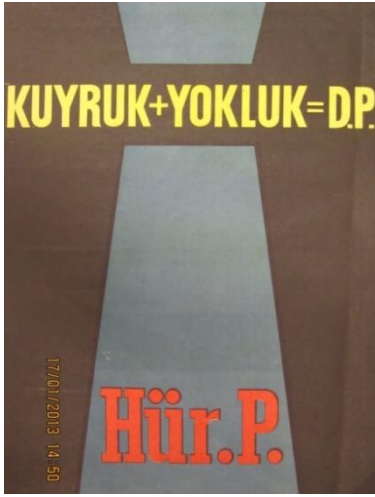

Grev hakkı vaadine programında yer veren HP, bu konuyu afişe de taşımıştır. “**Grev Kanununu Meclise Hür. P. Getirdi**” ifadesini içeren afişle programda ve beyannamede yer alan vaat tekrar ifade edilmiş ve bu vaadin etkisi arttırılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla HP’nin etkili bir propaganda yöntemi olarak değerlendirilen afiş görselini de kullandığı ve işçi sınıfının oyunu kazanmaya çalıştığı ifade edilebilir. Buradan hareketle HP’nin çiftçilerin yanı sıra toplumun önemli bir diğer kesimini oluşturan işçilerin de desteğini kazanmaya çalıştığı dikkat çekmektedir. Afişin, tasarım açısından farklı olmakla birlikte renk tercihleri açısından diğerleriyle benzerlik gösterdiğini belirtmek yerinde olacaktır.

DP liderleri seçim öncesinde sürekli birtakım açılış ve temel atma törenleri düzenlerlerken seçmene, kalkınmanın devam edeceği ve ekonomik sorunların geçici olduğu mesajını vermeye çalışmaktaydılar (Zafer, 17-30 Eylül 1957; 1-19 Ekim 1957).¹⁵ Hatta iktidarın seçim propagandasını, bu törenler üzerine kurduğunu bile söylemek olanaklıdır (Unat, 2016, s. 428). HP ise iktidarın “Nurlu ufuklara doğru” sloganına karşı seçim propagandasını büyük oranda ekonomik sorunlara odaklamış ve seçim afişlerinin önemli bir kısmında da

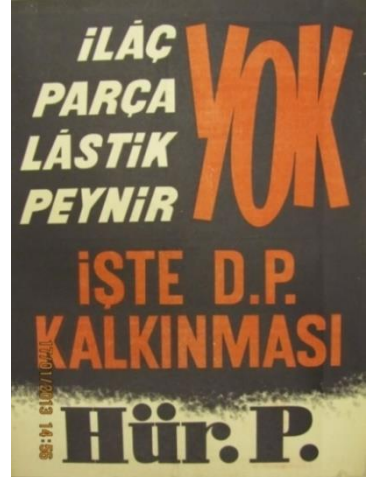
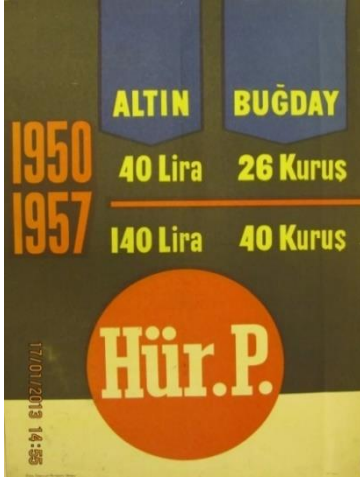
¹⁵ Demokrat Parti liderleri propaganda süreci boyunca sürekli açılış törenleri ve temel atma törenleri düzenlemişlerdir. Törenleri propaganda meydanlarına dönüştüren liderler, bununla da yetinmeyip bütün toplumun bunlardan haberdar olması için Zafer gazetesi aracılığıyla bu törenler ayrıca topluma gösterilmeye çalışılmıştır. Türkiye’de 1950 itibarıyla çimento, tekstil, azot ve enerji sanayinin yanı sıra eğitim, sağlık, yol, su, elektrik alanlarındaki gelişmelerin illere yansımaları haber dizisi olarak Zafer gazetesinde aktarılmıştır.

ekonomik krizi öne çıkarmıştır. **“Kuyruk+Yokluk=D.P.”** sloganını içeren afiş de bu örneklerden biridir. Oldukça sade bir tasarıma sahip olan afişte yine siyah zemin tercih edilmiş ve slogan büyük harflerle ve puntolarla verilmiştir. Ülkede gaz kuyruklarının yaşanmaya başlandığı bir ortamda bu tür bir afişin tasarlanmış olması, DP'nin ekonomi politikasının iflasını propagandaya dönüştürme eğiliminin bir yansıması olduğu söylenebilir. Böylelikle CHP gibi HP de iktidarın ekonomik başarısızlığını afişe yansıtarak seçmeni etki altına almaya çalışmıştır.

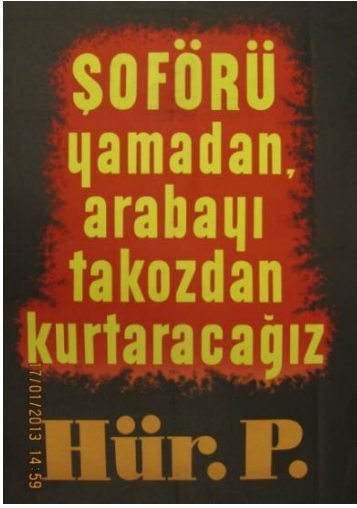

1954'ten sonra Türk lirasının değer kaybetmeye başlaması ve enflasyonun yükselmesi temel gıda maddelerinde fiyat artışlarına neden olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumunun tespitlerine göre 1950'den 1957'ye geldiğinde Ankara'da; ekmek 0,36'dan 0,46'ya; un 0,51'den 0,95'e; pirinç 1,24'ten 2,27'ye; şeker 1,89'dan 2,53'e; yumurta 0,9'dan 0.18'e; çay da 16,00'dan 25,00'a yükselmiştir (TÜİK, 2012, ss. 540-542). Bu verilerden de anlaşılacağı üzere yedi yıllık periyotta temel gıda maddelerinde önemli oranda fiyat artışları yaşanmıştır. Ekonomik sorunları ve hayat pahalılığını seçim propagandasının merkezine yerleştiren HP, bu konuyu afişlerine de taşımıştır. **“Vatandaş Pahalılığı Reyinle Durdurmak Elindedir.”** ifadesini içeren afişte hayat pahalılığının varlığını ifade etmenin yanı sıra bunun sorumlusu olarak DP işaret edilmektedir. Ayrıca bu sıkıntıların sona ermesinin DP'nin seçimi kaybetmesi ve HP'nin iktidara gelmesiyle mümkün olabileceği vurgulanmaya çalışılmıştır. Slogan gibi düşünülemez olan bu ifadenin akılda kalıcılığı pek olanaklı gibi görünmemekle birlikte somut bir gerçeği gözler önüne serdiğini de göz ardı etmemek gerekir. Bunun yerine 1950'den 1957'e geldiğinde altın ve buğday fiyatlarında meydana gelen artışı gözler önüne seren afişin daha etkili olduğu savunulabilir. Yan tarafta da görüldüğü üzere afişe göre; altın 40 liradan 140 lira gibi fahiş bir rakama yükselmişken, temel gıda ürünü olan buğday da 26

kuruştan 40 kuruşa yükselmiştir. Karşılaştırma yöntemine göre tasarlanan afişte DP'nin iktidara geldiği yıl olan 1950 ile seçimin yapılmakta olduğu 1957 yılları arasındaki fark, fiyat artışları üzerinden seçmene gösterilmeye çalışılmıştır. Bu veriler muhtemelen seçmeni, üstteki afişe göre daha fazla etkilemiştir.

DP döneminde ekonomik krizin bir yansıması olarak yaşanan önemli sorunlardan biri de ürün darlığı olmuştur. Bunun etkisiyle muhalefet bu konuyu propaganda konuları arasına almış ve DP iktidarına karşı kullanmıştır. Dahası temel ihtiyaçların karşılanması noktasında yaşanan sıkıntılar HP'nin seçim afişlerine de yansımıştır. “İlaç Parça Lastik Peynir YOK İşte DP Kalkınması” ifadelerini içeren afiş bu örneklerden biridir. Yine siyah zeminin tercih edildiği ve “YOK” ifadesinin ön plana çıkarıldığı afişte, DP'nin kalkınma modelinin yetersizliği vurgulanmış, daha doğrusu bu kalkınma modelinin iflas ettiği mesajı verilmeye çalışılmıştır.

DP döneminin tipik özelliklerinden biri de Türkiye’de yıllarca yürütülen “şimendifer” politikasından vazgeçilmesi ve karayolu yapımının tercih edilmesidir. Karayolu yapımının başlaması da doğal olarak beraberinde motorlu taşıtların artışını getirmiştir. Ancak belli bir süre sonra tamamen ithalata dayalı olan motorlu taşıtların bakımları ve yedek parçaları konusunda çeşitli sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. HP de yan tarafta görüldüğü üzere bu konuyu afişlerinden birine taşımıştır: “**Şöförü yamadan, arabayı takozdan kurtaracağız**” sloganını içeren afiş, bu konuda yaşanan sorunları somutlaştırdığı gibi, çözümün HP ile geleceği vurgulanmaya çalışılmıştır.

Yukarıdaki afiş de DP’nin ekonomik alandaki başarısızlığını işleyen afişlerden biridir. “**İşsizlik ve sefaletle mücadele yolunu en iyi bilen Hür. P.’dir**” ifadesini içeren afişte HP, kendi iktidarında işsizlik sorununu hâledeceğini ifade etmektedir. Afişte seçmenin dikkati büyük puntolarla yazılan “**İşsizlik**” ifadesine çekilmeye çalışılmıştır. Böylece DP iktidarının ikinci döneminde artmaya başlayan işsizlik sorunu, HP tarafından afişe taşınmış ve seçmenlerin desteği alınmaya çalışılmıştır.

DP iktidarı, ekonomik alanda yaşanan sorunlar ve bu sorunlara karşı alınan önlemlerin çözüm üretmediği bir ortamda mal darlıkları, fiyat artışları ve karaborsacılık ile mücadele edebilmek için çeşitli kararname çıkarma yolunu tercih etmiştir. Ancak bunların yeterli olmadığı anlaşılınca piyasayı daha iyi denetleyebilmek için İkinci Dünya Savaşı yıllarında uygulanan Millî Korunma Kanunu, düzeltilip yenilenecek Haziran 1956’da uygulanmaya başlanmıştır. Böylelikle DP, muhalefetteyken CHP iktidarına karşı koz olarak kullandığı bu savaş ekonomisi kanununu, ekonomik krizi aşamayacağını anladığı an liberal anlayıştan vazgeçerek devreye sokmuştur. Ancak Millî Korunma Kanunu çözüm üretmediği gibi, piyasayı tedirgin etmiş ve muhalefet için önemli

kozlardan birine dönüşmüştür. HP çeşitli platformlarda bu konuyu dile getirmenin ve seçmenle paylaşmanın yanı sıra yan tarafta görüldüğü üzere afişe de etmiştir. “**Millî Korunma dediler Millî Kurutma Yaptılar**” şeklinde sloganvari bir ifade içeren afişle, DP'nin ekonomik açıdan toplumu zora soktuğunu ifade etmenin yanı sıra mal darlığına işaret etmiştir. DP'nin ekonomi politikasının çöküşünü de vurgulamaya çalışan afiş, seçimin dikkat çekici görsellerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

1957 genel seçiminin ortamı bu şekilde iken 24 Ekim sabahından itibaren üç günlük propaganda yasağı başlamış ve seçim 27 Ekim Pazar günü yapılmıştır. Sabah saat 8.00'de başlayan oy kullanma işlemi, akşam 17.00'de tamamlanmıştır. Seçimde 12.078.163 kayıtlı seçmenin 9.250.949'u oy kullanmış, böylelikle katılım yüzde 76,6 olmuştur. Resmî sonuçlara göre HP oyların yüzde 3,5'ini alarak sadece 4 milletvekili çıkarmıştır (Tuncer, 2012, s. 111).¹⁶ Sadece Burdur ilinden seçilen HP milletvekillerinin TBMM'deki toplam milletvekillerine oranı yüzde 0,66 olmuştur (Ulus, 17 Kasım 1957).

Kurulduktan sonra Meclis içinde ve dışında hızlı bir şekilde örgütlenmeye başlayan HP, söylemi ve vaatleri itibarıyla DP iktidarı için potansiyel tehlike olarak görülmeye başlanmıştı. Ancak seçim sonuçları partinin kurucuları, mensupları, taraftarları ve kamuoyunda hayal kırıklığı yaratmıştır. Parti yönetimine göre genel seçim sonucunda yaşanan bu hayal kırıklığı; çok yeni bir parti olmaları ve seçimi kazanma şanslarının bulunmadığı, dolayısıyla da DP'ye

¹⁶ Demokrat Parti oyların 4.497.811'ini, Cumhuriyet Halk Partisi ise 3.825.267'sini, Cumhuriyetçi Millet Partisi 604.087'sini, Hürriyet Partisi ise 321.471'ni almıştır. Buna göre, DP oyların yüzde 48,6'sını alarak 424 milletvekili, CHP yüzde 41,4'ünü alarak 178 milletvekili, CMP ise yüzde 6,5'ini alarak 4 milletvekili çıkarmıştır.

rakip olabilecek partinin CHP olduğu şeklindeki kamuoyu algısından dolayı oyların CHP'ye yönelmesiyle açıklanmıştır. Hatta belki de bu durumun bir sonucu olarak bazı yerleşim yerlerinde HP'nin oyları partiye üye olanların sayısından daha düşük çıkmıştır (Albayrak, 2008, ss. 85-86).

Sonuç

1957 genel seçimi öncesinde çeşitli propaganda yöntemleriyle tespitlerini ve vaatlerini toplumla paylaşan HP, programına paralel bir söylem kullanmıştır. Parti, iktidarın otoriter uygulamalarını kamuoyuyla paylaşmanın yanı sıra özellikle ekonomik sorunları öne çıkarmış ve seçim propagandasının merkezine ekonomiyi yerleştirmiştir. Tespit edilen 14 afişin sekiz tanesinin doğrudan ekonomik sorunlarla ilgili olması bu durumun en somut göstergelerinden biridir. Zira afişlerde hayat pahalılığı, işsizlik ve mal darlığı gibi ekonomik sorunlar bir kısım afişlere yansıtılmış ve 1950'den 1957'e kadar geçen süre içerisindeki durum çeşitli veriler ve sloganlar aracılığıyla seçmene gösterilmeye çalışılmıştır. Afişlerin diğer bir bölümünde ise DP iktidarının otoriterleşme yönelimleri vurgulanmaya çalışılarak insan hakları vurgusu yapılmıştır. Özellikle 6-7 Eylül Olayları ile ilgili afişte insan hakları vurgusu yapılması, Türkiye'de ilk olması açısından dikkate değerdir. HP'nin afişleri dönemin teknolojik yeterlilikleri açısından değerlendirilecek olursa, başarılı oldukları ifade edilebilir. Ancak afişlerin toplamda kaç tane basıldıkları ve ülke genelinde ne denli yaygınlıkta kullanıldıklarını tespit etmek mümkün olmadığı için seçmenler üzerindeki etkilerini ölçmek de mümkün olmamıştır.

HP'nin propaganda döneminde zayıf kaldığını da belirtmek yerinde olacaktır. DP ve CHP liderleri propaganda süreci boyunca yoğun bir tempoyla ülkenin birçok yerinde mitingler/toplantılar düzenlerken HP bu denli yoğun bir propaganda yapamamıştır. Dolayısıyla kurulduktan sonra aydın kesimin ve muhalif basının desteği ile siyasi yaşama atılan partinin, seçim sonuçlarından hareketle, seçmenle güçlü bir bağ kuramadığı ifade edilebilir. Partinin toplamda 4 milletvekili çıkarması ve bu milletvekillerinin sadece Burdur'dan seçilmesi bu durumu somutlaştırmaktadır. Başarısızlığın arka planında partinin programını topluma aktarabilecek kadar siyasi yaşamda varlığını sürdüremediği de düşünülebilir.

Bununla birlikte HP'nin; muhalefet anlayışı, sosyal adalet, insan hakları, demokratik yaşam, parlamenter sistem, Anayasa Mahkemesi, yeni bir ekonomik yapılanma, özerk üniversite ile özerk radyo, özgür basın ve tarafsız yargı türündeki yeni önerileri, dönemin diğer siyasi partilerini etkilediği gibi 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nden sonra da etkilerini sürdürmüş ve 1961 Anayasası'nda yer almışlardır. Bu açıdan bakıldığında Türk siyasi hayatındaki varlığını sadece üç yıl (1955-1958) sürdürebilen HP'nin siyasi arenadan

çekilmesine rağmen 1960'tan sonra yeniden yapılanan Türk siyasetine önemli etkilerde bulunduğu sonucuna varılabilir.

Kaynakça

Resmî Yayınlar

Resmî Gazete

TBMM Tutanak Dergisi

Gazeteler

Cumhuriyet

Ulus

Vatan

Zafer

Araştırma Eserler

- Ahmad, B. (1976). *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ahmad, F. (2006). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ahmad, F. (2007). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Albayrak, M. (2008). Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIV (71).
- Aldıkaçtı, O. (1959). 27 Ekim 1957 Milletvekilleri Seçimi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1-4.
- Alkan, M. Ö. (2006). Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri, *Anayasa Yargısı*, 23.
- Alkan, M. Ö. (2015). Seçim Afişleri, Parti Amblemleri ve Demokrasi Tarihimize Dair Notlar, *Birikim*, 313.
- Avşar, Z. ve Kaya, E. E. (2012). Çok Partili Hayata Geçiş Sonrasında İlk Muhalefet Partisi: Millî Kalkınma Partisi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13 (2).
- Baban, C. (1970). *Politika Galerisi, Büstler, Portreler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bektaş, A. (1996). *Kamuoyu İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Birand, M. A. (2001). *Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Bora, T. (2016). *Cereyanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Burçak, R. S. (1998). *On Yılın Anıları*. Ankara: Nurol Matbaası.
- Çakmak, D. (2008). Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958), *Akademik Bakış*, 2 (3).

- Dağcı, G. T. (2005). Türk Siyasi Tarihinde Hürriyet Partisi'nin Yeri, *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 4 (8), Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını.
- Demirel, T. (2005). Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, (Der. Mete Kaan Kaynar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Devran, Y. (2003). *Siyasal Kampanya Yönetimi: Mesaj, Strateji ve Taktikler*. İstanbul: AND Yayınları.
- Duman, D. ve İpekşen, S. S. (2013). Türkiye'de Seçim Kampanyaları (1950-2002), *Turkish Studies*, 8/7.
- Erer, T. (1965). *On Yılın Mücadelesi (Türkiye'de Parti Kavgalarının 2. Cildi)*. İstanbul: Ticaret Postası Matbaası.
- Ertan, T. F. (1998) Beklentiler, Hayal Kırıklıkları ve Aydınlar (Kadro-Forum-Yön), *Türk Yurdu*, 18 (134).
- Goloğlu, M. (1982). *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Güvenç, M. ve Kirmanoğlu, H. (2009). *Türkiye'nin Seçim Atlası (1950-2009)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Heper, M. (1974). *Bürokratik Yönetim Geleneği: Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Gelişimi ve Niteliği*. Ankara: ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset* (B.B. Özipek vd. Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Hürriyet Partisi Nizamname ve Program*. (1956). Ankara: Örnek Matbaası.
- Kapani, M. (2010). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Karpat, K. H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özçetin, B. ve Demirci, S. (2005). Hürriyet Partisi, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Liberalizm*, T. Bora, M. Gültekingil (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özsoy, O. (2009). *Seçim Kazandıran Siyasal İletişim*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Toker, M. (1970). *Tek Partiden Çok Partiye*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Toker, M. (1991). *DP Yokuş Aşağı 1954-1957*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Topuz, H. (1977). *Televizyon, Radyo, Basın ve Afişle Seçim Savaşları*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Topuz, H. (1991). *Siyasal Pazarlama, Seçimlerde İletişim Politikaları*. İstanbul: TÜSES Vakfı Yayınları.
- Tuncer, E. (2010). *1950 Seçimleri*. Ankara: TESAV Yayınları.
- Tuncer, E. (2012). *1957 Seçimleri*. Ankara: TESAV Yayınları.
- TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2011*. (2012). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Unat, K. (2016). *Durmayalım Düşeriz! İktidardan Muhalefete Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçim Propagandaları*. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.

Uzun, H. (2012). İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XII (25).

Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

